

Vijoleta Herman Kaurić, *Za naše junake... Rad dobrotvornih društava grada Zagreba u Prvom svjetskom ratu*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2023, 427 stranica

Nedavnom objavom knjige *Za naše junake... Rad dobrotvornih društava grada Zagreba u Prvom svjetskom ratu* istaknute povjesničarke Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj, Violete Herman Kaurić, hrvatska je historiografija obogaćena sveobuhvatnom studijom o socijalnim i zdravstvenim prilikama, društvenom životu i humanitarnom djelovanju u Zagrebu tijekom ratnih zbivanja. Temeljena na doktorskoj disertaciji autorice, koja je svoj interes za tematiku društvene povijesti Prvog svjetskog rata pretočila u redovito objavljivana brojna istraživanja u znanstvenim publikacijama, ova je knjiga plod dugogodišnjeg rada i može se reći da je u izdanju Hrvatskog instituta za povijest zadobila zasluženno mjesto u hrvatskoj znanstveno-povijesnoj bibliografiji.

Uvodni dio studije upravo se tiče tog aspekta, odnosno stanja istraženosti tema iz Prvog svjetskog rata u Hrvatskoj. Naime, kako i sama autorica primjećuje, znanstvena literatura na hrvatskom jeziku vezana uz to istraživačko područje tek se početkom ovog stoljeća tematski i istraživačkim pristupima počela odvajati od tradicionalnog fokusa na političku povijest, uglavnom tumačenu kroz rad Jugoslavenskoga odbora. Osim toga, donedavno je međunarodna historiografija iz različitih stručnih i nestručnih razloga u velikoj mjeri pokazivala tendenciju da se marginalizira interes za tematiziranje problematike manjih naroda Austro-Ugarske Monarhije pa je i hrvatska povijest u tom kontekstu velikim dijelom ostala zanemarena. Stoga se za noviju generaciju hrvatskih povjesničara Prvog svjetskog rata, pa tako i za Herman Kaurić, može reći da postavlja istraživačke temelje, što podrazumijeva velik oslonac na dosad nezapaženu ili nekorištenu izvornu građu. U slučaju knjige *Za naše junake...* popis izvora je opsežan,

a autoričin rad na arhivskim, novinskim i ostalim tiskanim materijalima temeljit.

Pored Uvoda (1-8) i Zaključka (379-382), knjiga je podijeljena na pet većih cjelina. U prvoj cjelini, naslovljenoj *O gradu Zagrebu* (9-44), autorica donosi pregled društvenih zbivanja u ratnom Zagrebu te ih dovodi u vezu s djelatnošću građanskih društava. Medicinska skrb u kontekstu ratnih zbivanja također je obuhvaćena ovim poglavljem pa autorica progovara o zdravstvenim kapacitetima, kao i o odjecima rata u Zagrebu, čiji je važan aspekt bila pojava zaraznih bolesti, u prvom redu tifusa, dizenterije i kolere, koje su se širile i među civilnim stanovništvom.

Suzbijanje pojave tih bolesti, koje su se širile povratkom zaraženih vojnika s bojišnice, te opadanjem opće kvalitete života u ratnoj ekonomiji, tema je sljedeće cjeline pod naslovom *Borba protiv zaraznih bolesti* (45-63). Osim sveprisutnih vojnih bolesti, tako nazivanih jer su bile uzrokovane isključivo ratnim stanjem, među civilnim stanovništvom došlo je do širenja drugih zaraznih bolesti, što se pripisivalo niskom stupnju obrazovanosti stanovništva, neposluhu i lošim higijenskim uvjetima. U tu je svrhu Društvo za očuvanje narodnog zdravlja „Zlatni križ“ od početka rata organiziralo tečajeve za suzbijanje narodnih bolesti. Javna briga za zdravlje stanovništva zadobila je nove okvire tijekom Prvog svjetskog rata, a zanimljiva je i promjena senzibiliteta prema određenim bolestima. To se posebno iskazalo u slučaju spolnih bolesti koje su, prema mišljenju suvremenika, postale javna tema upravo zbog ratnih okolnosti jer se u mirnodopskim uvjetima o njima nije javno govorilo. Istaknuta je i važnost tog fenomena za ženski dio populacije jer su u slučaju zaraze lakše dolazile do liječničke skrbi. Rad na zdravstvenom prosvjećivanju stanovništva tako se usmjerio na spolne bolesti, ali i na tuberkulozu, čiju je stigmu o neizlječivosti svojim javnim djelovanjem razbijao dr. Milivoj Dežman.

Nezadovoljavajuća opremljenost vojske i socijalna skrb za neposredne žrtve rata

rezultirale su pojavom akcija prikupljanja materijalnih sredstava za poboljšanje prilika među vojnicima, vojnim invalidima, ranjenicima i zarobljenicima, što autorica tematizira u poglavlju *Skupljačke akcije* (65-183). Posebno zanimljiv doprinos ovog poglavlja svakako je aktualizacija povijesti žena i njihove uloge u aktivnostima humanitarnih akcija, što je tema koja bez sumnje zaslužuje svoje mjesto u istraživanjima Prvog svjetskog rata. Tako primjerice saznajemo o radu „Hrvatskog Zitin-doma“, koji je, iako su ga financirali i muškarci, bio isključivo žensko društvo s ciljem prikupljanja sredstava u svrhu poboljšanja životnih uvjeta ratnih invalida.

Međutim, kao važnu karakteristiku stanjanja građanskog društva Herman Kaurić navodi i društvenu senzibiliziranost pa se organizacija pomoći za posredne žrtve rata, žene i djecu mobiliziranih vojnika u Zagrebu javlja od početka rata. U poglavlju *Akcije za pomoć obiteljima mobiliziranih vojnika* (185-245) predstavljeni su i analizirani razni aspekti takvog djelovanja pa dobivamo uvid u razne oblike pružanja pomoći kao što su pronalazak poslova za žene i stariju djecu vojnika, davanje besplatnih pravnih savjeta, otvaranje vrtića i prikupljanje materijalnih potrepština, prvenstveno hrane, odjeće i obuće. Ove su akcije bile usmjerene na zaštitu skupina koje su bile najviše pogođene ratom.

U posljednjoj i najopsežnijoj cjelini knjige, naslovljenoj *Načini prikupljanja pomoći* (247-378), predstavljene su metode kojima je prikupljanje pomoći za žrtve rata usustavljeno i postalo dijelom svakodnevnog života. Tako je obilježavanje prigodnih datuma, poput rođendana i imendana cara i članova carske obitelji, zadobilo dimenziju humanitarnog rada. Pomoć se prikupljala i posebnim akcijama koje su organizirala građanska i strukovna udruženja. Osim toga, organizacijom kulturnih i sportskih događaja koji su dijelom bili usmjereni na prikupljanje donacija također se doprinosilo ratnom

naporu i brizi za najugroženije. Usprkos tome, debate oko moralnosti posjećivanja kazališta ili sportskih događaja u vrijeme kad su brojni mladići bili smješteni na prvoj liniji bojišnice povremeno su umanjivale i preispitivale taj doprinos. Zanimljivo je primijetiti da, pored istraživačkog fokusa autorice usmjerenog na karitativni i humanitarni karakter javnih, kulturnih i sportskih događanja namijenjen brojnim kategorijama ljudi pogođenih ratom, odnosno – našim junacima, čitatelj dobiva jasan uvid u živopisnu sliku društvenog života ratnog Zagreba 1914. – 1918.

Dopunjena popisima izvorne građe, literature, kratica i, možda najvažnije, detaljnim kazalom imena (415-426), ova studija predstavlja vrijedan znanstveni doprinos za svakog istraživača povijesti Prvog svjetskog rata, ali će svakom čitatelju pružiti i zanimljiv uvid u civilni život grada Zagreba, opterećen i obilježen ratnim zbivanjima. Više od toga, odmakom od vojno-političke tematike, prevladavajuće u historiografiji Prvog svjetskog rata, ova knjiga igrat će važnu ulogu u daljnjem oblikovanju ovog istraživačkog polja u Hrvatskoj. Treba izraziti nadu da će se ovdje predstavljen autoričin znanstveno-istraživački pristup pretočiti u nova istraživanja koja će obuhvatiti i ostale krajeve hrvatskih zemalja, ali i postaviti okvire za recepciju najnovije hrvatske historiografije o Prvome svjetskom ratu u širim akademskim krugovima.

Zrinko Novosel

***Scrinia Slavonica. Godišnjak
Podružnice za povijest Slavonije,
Srijema i Baranje Hrvatskog instituta
za povijest 22 (2022), 380 stranica***

Prošlogodišnji broj časopisa *Scrinia Slavonica – godišnjaka Podružnice za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest* sadrži 13 znanstvenih radova: